

Réfi Attila

A császári-királyi huszárság az 1792-1793. évi hadjáratokban

Az első koalíciós háború előzményei és kitörése

A francia forradalom 1789-es kitörését követően Európa uralkodói sokáig nem készültek fegyveres fellépésre Franciaországgal szemben, inkább örültek, hogy a zűrzavar következtében egy riválissal kevesebb maradt a hatalmi küzdőtéren, és így könnyebben megvalósíthatónak vélték saját politikai célkitűzéseiket.¹

A Franciaország hagyományos ellenfelének számító, bár vele ekkor gyakorlatilag még éppen szövetséges Habsburg Birodalmat is nagyban lefoglalták saját súlyos, bel- és külpolitikai téren egyaránt jelentkező problémái. A birodalom több tartományában rendkívül feszült volt a helyzet, Osztrák Németalföldön (Belgium) egyenesen nyílt lázadás tört ki, sőt a felkelők még a tartomány függetlenségét is kikiáltották, de Magyarországon is általános volt az elégedetlenség és a felzúdulás. Ráadásul Törökországgal háborúban, a magyarországi szervezkedőket is támogató Poroszországgal pedig éles diplomáciai ellentétben állt, ami szintén csaknem háborúba torkolt.² Ebben a szinte katasztrofális helyzetben következett be II. József halála.

Rátermetett öccse, a II. Lipót néven trónra lépő új uralkodó azonban kiváló taktikai érzékkel fokozatosan úrrá lett a nehézségeken. Anton Wenzel Kaunitz kancellár ellenkezése dacára sikerült elsímítania az ellentéteket Poroszországgal, amit az 1790 júliusában aláírt reichenbachi konvenció hivatalosan is megpecsételt. A következő év augusztusában a szisztovói békével pedig sor került a török háború lezárására is. Belgiumba ugyanakkor már 1790 végén jelentős császári-királyi haderő vonult be, majd az európai hatalmak, melyek, jöllehet korábban elismerték függetlenségét, garantálták a Habsburg Birodalom jogát a tartományra. Mindeközben a Budára összehívott országgyűlésen a magyarokkal is sikerült megegyezni.³

A birodalom lassan megszilárduló helyzetének köszönhetően lehetővé vált, az időközben egyre radikálisabbá váló francia forradalommal szembeni, egyelőre csak a diplomácia szintjére szorítkozó fellépés. Az első nyomós okot erre 1791 júniusában a francia királyi család elfogatása szolgáltatta, kudarcba fulladt szökési kísérletüket követően. II. Lipót ugyanis, erre reagálva, július 6-án Padovából körlevélben fordult uralkodótársaihoz, melyben kijelentette, hogy XVI. Lajos elfogatása „sérti minden uralkodó becsületét és valamennyi kormány biztonságát!”⁴

Ennél is nagyobb jelentőséggel bírt az, hogy a Reichenbachban megindult Habsburg-Hohenzollern közeledés következő állomásaként a két uralkodó, a

¹ FURET, François: *A francia forradalom története*. Budapest, 1996. 117

² ZÖLLNER, Erich: *Ausztria története*. Budapest, 1998. (továbbiakban: ZÖLLNER) 246.

³ Uo. 251-252.

⁴ HAHNER Péter: *A Bastille-től Waterlooig*. Zrínyi, Budapest, 1989. (továbbiakban: HAHNER) 19.

francia emigránsokkal egyeztetve, a szász választófejedelem pillnitsi kastélyában együttes nyilatkozatot tett közzé 1791 augusztusában, melyben a forradalom elleni fellépést a nemzetközi jog alapján álló eljárásnak minősítették és fel szólították az európai uralkodókat a közös cselekvésre, Franciaország nyugalmanak és királya tekintélyének a visszaállítására.⁵ Egyben leszögezték, együttes európai fellépés esetén a Habsburg Birodalom és Poroszország készen áll az azonnali beavatkozásra a szükséges haderővel.

Valódi hadüzenetre azonban nem gondoltak. A megfogalmazás szándékosan óvatos volt és a beavatkozás szigorúan az európai államok közös fellépéséhez volt kötve, ami egyelőre nem következett be, már csak azért sem, mivel XVI. Lajos szeptember 14-én felesküdt az új francia alkotmányra, és így visszanyerte uralkodói jogait. A helyzet tehát egyelőre rendeződni látszott. A két német hatalom amúgy sem szándékozott komoly fegyveres konfliktusba keveredni Nyugat-Európában, jobban lekötötte őket ugyanis Lengyelország küszöbön álló újabb felosztása.⁶ A francia társadalom, a párizsi klubok és az alkotmányozó gyűlés azonban a jegyzéket nyílt fenyegetésnek tekintették, és XVI. Lajoson keresztül figyelmeztetést küldtek Lipótnak, hogy tartózkodjék a francia állam belügyeibe való beavatkozástól.⁷

A külső fenyegetettség érzése ettől kezdve meghatározóvá vált a francia politikában, Soboul szavaival élve „*a forradalom veszélyben érezte magát*”.⁸ Ennek hatására túlsúlyba kerültek a háború hívei, amiktől persze mindenki mást várt. A Jacques Pierre Brissot vezette Gironde a belpolitikai gondok megoldását, az udvar pedig a forradalmi csapatok veresége révén az abszolút monarchia visszaállítását.⁹

A Habsburg Birodalom és Poroszország az 1792. február 7-én megkötött katonai szövetséggel próbálta visszariasztani a franciákat.¹⁰ Azonban a hatás pont ellentétes volt, a franciák ettől csak még eltökéltebbek lettek. Március 15-én a Gironde került kormányra, XVI. Lajos pedig április 20-án hadat üzent „*Csehország és Magyarország királyának*”.¹¹

A császári-királyi hadsereg a francia háborúk előestéjén

A francia hadüzenet megérkezésekor a császári-királyi haderő 77 sorgegyezredből, 17 határőr-gegyezredből, 34 lovasegyezredből (9 vértess-, 2 karabélyos-, 6 dragonyos-, 1 ulánus- és 9 huszáregyred), 20 gránátoszászlóaljából, 1 sajkás zászlóaljából, 3 tüzéregyredből, műszaki csapatokból, szekeresegyből és

---

⁵ DIÓSZEGI István: *A hatalmi politika másfél évszázada*. Budapest, 1994. 21.

⁶ HAHNER: 19.

⁷ HAJNAL István: *Az újkor története*. Budapest, 1936. 612.

⁸ SOBOUL, Albert: *A francia forradalom története (1789-1799)*. Budapest, 1965. (továbbiakban: SOBOUL) 216.

⁹ Uo. 223. A Gironde elnevezés csak a 19. században vált közkeletűvé, a kortársak legismertebb vezetőjük Brissot révén brissotistáknak hívták őket.

¹⁰ HAHNER: 21.

¹¹ VADÁSZ Sándor (szerk.): *19. századi egyetemes történet. 1789-1890*. Budapest, 1998. 69.

egészségügyi alakulatokból állt.¹² Az előírt békelétszám 295.600 fő volt, ezzel szemben a szolgálatképes létszám 1792 elején csak 240.874 főt tett ki.¹³

A csapattestek közül a Magyar Szent Korona országaiból 11 gyalogezred, mind a 17 határőrezred, 4 gránátoszászlóalj, a sajkás zászlóalj és természetesen a 9 huszárezred hadkiegészítése történt. Ezen alakulatok összesen 112 935 főt tettek ki, vagyis az egész haderő 38%-át.¹⁴ Jellemzően magyar etnikumú egységnek azonban csak a Magyar Királyságból kiegészített 8 gyalog-, 7 huszár- illetve az Erdélyi Nagyfejedelemségből kiegészített 3 gyalog- és 2 huszárezred valamint az ezen gyalogezredek gránátososztályaiból felállított 3 magyarországi és 1 erdélyi gránátoszászlóalj tekinthető, szemben a Katonai Határőrvidékről kiegészített többi csapattesttel.

A lovassági fegyvernemen belül a vértések és a karabélyosok alkották a nehézlovasságot, egyfajta átmenetet képeztek a nehéz- és a könnyűlovasság között a dragonyosok, az igazi könnyűlovasságot pedig az osztrák chevauxleger-ek, a hosszú szálfegyverűkről dzsidásoknak is nevezett lengyel ulánusok és a magyar huszárság képezték. Kétségtelenül ez utóbbi volt, számaránya és jelentősége alapján is a császári-királyi haderő legmeghatározóbb könnyűlovas csapatneme.

1792 január végén a lovasság létszáma 49.985 főt tett ki, ebből a 9 huszárezred 19.726 fővel részesült, vagyis 39,5%-a a teljes lovasságnak huszár volt.¹⁵ Ezzel szemben a magyar gyalogezredek aránya a császári-királyi hadsereg összes gyalogezredéhez képest csak 23%-ot tett ki.¹⁶ Látható, tehát hogy a magyarság szerepe a lovasság tekintetében meghatározóbb volt mint a gyalogságnál. Előbbi esetben az ezredek számához képest magas arány abból adódott, hogy a lovascsapattestek között az ezredlétszámot tekintve az 5 osztályból, vagyis 10 svadronból (lovassázad) álló huszárezredek voltak a legnagyobbak. Előírt hadilétszámuk 2.248 fő volt, az 1680 főnyi Székely határőr-huszárezred kivételével, míg a többi csapatnem ezredei csak 6 illetve 8 svadronból álltak, és az egyes svadronok előírt létszáma is kisebb volt mint a huszároké. Az egyéb lovasezredek hadilétszáma így csupán 1163 és 1839 között mozgott.¹⁷

A francia háborúkat megelőző korszakban gyakran változott a fennálló huszárezredek száma. A 18. századot végigkísérő dinasztikus háborúk következtében ugyanis gyakran került sor új huszárcsapattestek felállítására, majd a be-

---

¹² ZACHAR József: *Hungarians in the Habsburg army during the first coalition's war against the french 1792-1797*. IN: *L'Europa scopre Napoleone 1793-1804*. Alessandria, 1999. (továbbiakban: ZACHAR 1999), 975. *Geschichte der Kämpfe Österreichs. Kriege unter der Regierung des Kaisers Franz. Krieg gegen die Französische Revolution 1792-1797*. I-II. Bd. Wien, 1905. (továbbiakban: Kriege I.) 248, 252.

¹³ ZACHAR József (szerk.): *A magyar huszár*. Budapest, 2000. 52.

¹⁴ ZACHAR (1999): 975.

¹⁵ Saját számítások a Kriege I. 556-560. adatai alapján. A lovasság szolgálatképes létszáma viszont csak 40.000 körül volt. Lásd HAYTHORNTHWAITE, Philip - FOSTEN, Bryan: *Austrian army of the Napoleonic wars* (2): Cavalry. London, 1986. 5.

¹⁶ Saját számítás a Kriege I. 540. adatai alapján.

¹⁷ Kriege I. 561. ZACHAR József: *Les hussards hongrois dans l'armée impériale (et) royale des Habsbourg de 1792 à 1918 (une esquisse)*. IN: *Vivat Hussar*, No. 36. Tarbes, 2001. 97.

következő békekötések illetve, az állam gazdasági teljesítőképességének függvényében egyúttal ezek megszüntetésére is.

Az első koalíciós háború kezdetekor fennállt kilenc császári-királyi huszár-ezred azonban már megszilárdult és állandósult, többnyire már ekkor komoly hadi múlttal és harci tapasztalattal rendelkező alakulat volt, melyek a továbbiakban is, egészen a Monarchia 1918-as összeomlásáig a birodalom mindenkori haderejének integráns részét képezték.

A császári-királyi hadsereg mozgósítása

A birodalom haderejének háború esetén történő mozgósítására elvileg ez időre már szervezetten, egy konkrét mozgósítási terv alapján került sor, amit még 1782-ben dolgoztak ki.

A mozgósítási parancsot a főhadparancsnokságok útján közölték az alakulatokkal, ami a legfelsőbb döntést követően még 16 napot vett igénybe. Abban az esetben, ha a kijelölt gyülekezőhelyre elég volt békelétszámmal bevonulni, a sorezredeknek 19 napra volt szükségük a parancs kihirdetésétől számítva, hogy menetkész állapotba kerüljenek. Ha azonban a hadvezetőség hadilétszámra feltöltött alakulatokat igényelt, akkor 48-90, különlegesen sürgős esetben átlag 51 napra volt szükségük az egyes csapattesteknek a menetkésztség eléréséhez. Ez idő alatt került sor a szabadságoltak behívására, az ezred hadiszükségletekkel való felszerelésére, különítmények, a huszárezredek esetében tartalékszázadok felállítására a későbbi utánpótlás biztosítása céljából.¹⁸ A gyülekezőhelyekre történő elvonulás ezt követően a Haditanács által kiadott menettáblázatok alapján történt.

A Franciaország ellen felállítandó hadseregek mozgósítását és gyülekeztetését az alakulatok állományának lecsökkentése és a rossz felszereltség, ami a törökök elleni hadjárat következménye volt, jelentősen hátráltatták. Nehézséget okozott továbbá, hogy nagy távolságra kellett felvonulni, ráadásul baráti országok területén, ami így fokozott körültekintést tett szükségessé.¹⁹ Ráadásul, alapjában véve a Habsburg Birodalom nem számított erre a háborúra, arra pedig végképp nem, hogy ez egyre hatalmasabb méreteket öltő, több mint két évtizedes harcok sorozatához vezet. E miatt, és a birodalom rossz pénzügyi helyzete miatt nem került sor az első koalíciós háború kezdetén teljes mozgósításra, így gyakorlatilag ez kezdetben meglehetősen korlátozott volt.

A felkészülés egy esetleges hadjáratra amúgy is csak későn kezdődött. Általános volt ugyanis a meggyőződés, hogy Franciaország a teljes felbomlás állapotában található, és a szinte csak névleges központi hatalom képtelen bármilyen külső háborús cselekménybe bocsátkozni. 1791 folyamán így mindössze a legszükségesebb hadi előkészületeket tették meg, holott Franciaországban a király szökési kísérlete után a haderő mozgósítása minden eszközzel folytatód-

---

¹⁸ Kriege I. 255.

¹⁹ Uo. 256-257.

dott, megtöbbszörözték a határon állomásozó csapatok számát és a nemzetőrség felállítását is buzgón folyt.

Amikor azonban a francia hadügyminiszter nyilatkozata a három új hadsereg felállításáról ismertté vált, II. Lipót császár szükségesnek látta komolyabb katonai intézkedések bevezetését. 1792 januárjának első napjaiban Michael Johann Wallis gróf tábornagy az Udvari Haditanács elnöke parancsot kapott 40.000 fő felállításának előkészítésére Osztrák Németalföld és Elő-Ausztria számára, majd február 14-én ezt a számot 50.000 főre emelték.²⁰

Miután azonban Bécsben még most is ahhoz tartották magukat, hogy lehetőleg kerüljék az egyoldalú, különösen Poroszországgal nem egyeztetett intézkedéseket, egyelőre csak 4 zászlóaljat és 6 svadront, összesen mintegy 6.000 főt és 16 löveget hoztak menetkész állapotba, és küldtek Breisgauba, ahová május elején érkeztek meg. Osztrák Németalföldre ugyanakkor egyáltalán nem szándékoztak erősítést küldeni.

Csak miután április elején megbízható hírek érkeztek Párizsból, hogy Franciaország részéről az ellenségeskedések megkezdése várható, hoztak 15.000 főt menetkész állapotba, akiknek egy hónapon belül Breisgauba kellett indulniuk. A mozgósított haderőbe rendelt többi alakulat viszont csak akkor kapta meg a parancsot a hadkészültség felvételére, mikor április 20-án megérkezett a tényleges francia hadüzenet.²¹

Ezt követően, a szövetségi szerződésben kölcsönös fegyveres segítségnyújtásra kötelezett Poroszországban is 50 ezer fő mozgósítását rendelte el Frigyes Vilmos május elején. A német fejedelmek viszont a császár ismételt felhívása ellenére is vonakodtak csapatokat állítani a birodalmi hadsereg számára, mivel a háborút nem tekintették a birodalom ügyének. Csak a hessen-kasseli tartománygróf vont össze már februárban 5.000 embert Hanaunál és Rheinfelsnél.

A szövetségesek háborúra való felkészülése tehát lassan és vontatottan haladt, és még hónapoknak kellett eltelni, amíg a császári-királyi haderő saját erősítései illetve a szövetséges hadseregek a hadszíntérre beérkeztek.²²

Erőviszonyok a küzdelem kezdetekor

A franciák lassan mozgósító ellenfeleiktől eltérően már április közepén jelentős létszámú haderőt vonultattak fel a határon, jóllehet ezek jelentős része hiányosan felszerelt és gyakorlatlan nemzetőrökből állt.²³

A felsorakozott 148.700 főnyi katonaságot három csoportosítása osztották: a) az Északi hadsereg 50.800 fővel Jean-Baptiste Donatien de Vimeur tábornok, Rochembeau grófja vezetésével Lille, Valenciennes és Maubeuge között; b) a Kö-

---

²⁰ Kriege II. 7-8.

²¹ Uo. 8.

²² Uo. 8-9.

²³ CSASZKÓCZY Emil: *Magyar katonák a francia hadszíntéren az 1792-1794. évben.* Kézirat. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. Kéziratok, tanulmányok gyűjteménye. Tgy. 1898. (továbbiakban: CSASZKÓCZY) 12.

zepső hadsereg 55.000 fővel, Gilbert du Motier tábornok, La Fayette márkija alatt Givet, Sedan és Metz táján; c) a Rajnai hadsereg 43.000 fővel, Nicolaus von Luckner gróf, tábornok parancsnoksága alatt Metz, Strassburg és a svájci határ között.²⁴ Velük szemben a szövetségesek a fenyegetett területeken a következő erőkkel rendelkeztek: 1.) A Felső-Rajna mentén, Elő-Ausztriában mintegy 35.000 főnyi haderő állomásozott, mely császári-királyi csapatokból, a hessen-kasseli kontingensből és francia emigránsokból állt.²⁵ 2.) Osztrák Németalföldön, 51.194 főnyi császári-királyi haderő állomásozott megerősített helyőrségekben Albert szász-tescheni herceg tábornagy parancsnoksága alatt.²⁶ Az utóbbi, viszonylag jelentős létszámú császári-királyi haderő állomásoztatására Osztrák Németalföldön eredetileg az 1789-ben kirobbant lázadás következtében került sor. Az itteni alakulatok zömét 1790-91-ben vezényelték ide ennek leverésére. E csoportosítás kötelékébe volt beosztva 14 svadron császári-királyi huszár is. A teljes Blankenstein-huszárezred 10 svadronnal (1.852 fő, 1.826 ló), a Wurmser-huszárezred 3. őrnagyi osztálya (2 svadron, 592 fő, 575 ló) és az Esterházy-huszárezred 1. őrnagyi osztálya (2 svadron, 538 fő, 514 ló).²⁷ Összesen tehát 2.982 főnyi katonaság és 2.915 ló. A Blankenstein- és a Wurmser-huszárokat egyébként 1790-ben, az Esterházy huszárokat pedig 1791-ben vezényelték a tartományba.²⁸ 1792 februárjában a várható francia támadás hatására a Németalföldön rendelkezésre álló alakulatok zöme, 35.000 fő mozgósításra került egy hadtest felállítása céljából. A többi egység továbbra is belső helyőrségi szolgálatot látott el.

Az áprilisban kiadott hadrend szerint a németalföldi hadtest báró Josef von Lilien altábornagy vezette hadosztályába, Boros Ádám vezérőrnagy dandárjába nyert beosztást a Blankenstein-huszárok 10 svadronja és a Wurmser-huszárok 2 svadronja.²⁹ Az Esterházy-huszárok helyőrségi szolgálaton maradtak. Az egyik svadronjuk Namurben lovag Johann de Moitelle vezérőrnagy dandárjában, a másik pedig Luxemburgban báró Wilhelm von Schröder altábornagy hadosztályában, Wenzel von Cameller vezérőrnagy dandárjában teljesített szolgálatot.³⁰

Az 1792. év hadieseményei

A franciák a Rajnánál egyelőre nem kívántak támadólag fellépni, Elő-Ausztria így megmenekült az inváziótól. Ezzel szemben Osztrák Németalföld-

---

²⁴ Kriege II. 15.

²⁵ CSASZKÓCZY: 12.

²⁶ Kriege II. 321.

²⁷ Uo. 301.

²⁸ AMON, Gustav ... *Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. k. Hußaren-Regimentes Nr. 3. Feldmarschall Andreas Graf Hadik von Futak*. Wien, 1893. (a továbbiakban *Regimentsgeschichte* 3.) 141. AMON, Gustav ... *Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. k. Huszaren-Regimentes Alexander Freiherr von Koller Nr. 8. Von seiner Errichtung 1696-1880*. Wien, 1880. (a továbbiakban: *Regimentsgeschichte* 8.) 197.; RAGGAMBI FLUCK Béla: *A csász. és kir. 6-ik huszárezred története, 1734-1896*. Gyöngyös, 1905. (a továbbiakban: RAGGAMBI) 35.

²⁹ *Regimentsgeschichte* 8. 297. Kriege II. 315.318.

³⁰ Uo. 305-306.

re már egy héttel a hadüzenet után, április végén behatoltak Rochambeau tábornok csapatai, s ezzel kezdetét vette a háború.³¹ Ezt követően május és június folyamán az Északi és a Középső hadsereg egységei négy támadó oszlopban több helyen is átlépték a francia-osztrák németalföldi határt.³²

A francia háborúk során elsőként tehát a németalföldi hadtestbe beosztott huszáralakulatok kerültek bevetésre a császári-királyi huszárságból. A többi huszárezred ekkor még birodalom-szerte békehelyőrségi szolgálatra volt beosztva, s csak fokozatosan kerültek mozgósításra. A háború kezdetén a Wurmser-huszárok elsődlegesen a felvonuló alakulatok menetbiztosítását látták el.³³ A Blankenstein-huszárok ugyanakkor már jó néhány kisebb összecsapásban is részt vettek, de az Esterházy-huszárok sem tétlenkedtek helyőrségeikben, hanem többször kivonultak kisebb felderítésekre és portyákra.³⁴ Az első összecsapások során a franciák két középső támadó oszlopát a sokkal tapasztaltabb császári-királyi csapatok könnyedén visszaverték. Erre a két szélső szárnyoszlop szintén visszavonult, és a franciák a hadműveleteket egyelőre felfüggesztették. Miután Osztrák Németalföldet ily módon megvédelmezték, a szövetségesek fő erői is felvonultak, és július elejére Károly Vilmos Ferdinánd braunschweigi herceg parancsnoksága alatt több csoportosítást képezve a Tornay-Mons-Namur-Luxemburg-Koblenz-Mainz-Germersheim vonalon sorakoztak fel, készen állva a Franciaországba történő betörésre.³⁵

A szembenálló haderők 1792. július elején

A szövetségesek támadó erői: a) 45.000 porosz a braunschweigi herceg vezetésével Koblenz és Mainz térségében; b) Karl Joseph de Croix tábornagy, Clerfayt grófja császári-királyi hadteste 14.000 fővel, Namur és Arlon között; c) Frigyes, Hohenlohe-Kirchberg hercege, tábornagy császári-királyi hadteste Mannheim mellett, 15.000 fővel; d) 18.000 főnyi hessen-kasseli és francia emigráns segédcsoport. Összesen 92.000 fő. Ezenkívül egy 26.000 fős csoportosítás feladata volt a Felső-Rajna vidékének védelme Esterházy Antal herceg altábornagy, Carl von Erbach gróf altábornagy, és Louis Joseph de Bourbon, Condé hercege vezetésével. Németalföld biztosítását pedig továbbra is Albert herceg látta el, 25.000 fős császári-királyi hadtestével és 8000 főnyi helyőrséggel.³⁶

Franciák: 1.) Északi hadsereg 50.000 fő, Luckner tábornok parancsnoksága alatt: a) balszárny Lille-nél 10.000 fő, b) centrum Maubeuge-nél 10.000 fő, d) jobbszárny Sedannál 30.000 fő. 2.) Közép hadsereg Metznél 40.000 fő, La Fa-

---

³¹ HAHNER: 21.

³² CSASZKÓCZY: 13.

³³ SAFÁRY Endre-ZACHAR József: *Nyolcoan nyár nyeregben. Skultéty László huszár zászlótartó élete.* Budapest, 1992. (továbbiakban: SAFÁRY-ZACHAR) 70.

³⁴ RAGGAMBI: 35-36.; *Regimentsgeschichte* 3. 146.

³⁵ *Leitfaden der Allgemeinen Kriegsgeschichte. Zweiter Band. 2. Auflage.* Wien, 1900. (továbbiakban: *Leitfaden*) 48.

³⁶ *Kriege* II. 110-111.

vette tábornok vezetésével.³⁷ 3.) Rajnai hadsereg 45.000 fő, Armand-Louis de Gontaut tábornok, Biron hercege vezetésével.³⁸

A szövetségesek hadba vetett alakulatai között ekkor már három teljes császári-királyi huszárezredet is találunk, ebből kettő ezred 18 svadronját a támadásra kijelölt erők kötelékében, 12 svadront pedig az Osztrák Németalföld védelmét ellátó csoportosításban. Már az év elején mozgósították ugyanis az Esterházy- és a Wurmser-huszárok mindaddig békeállomáson lévő maradék 8 svadronját is, vagyis most már mindkettő esetében a teljes ezred mozgósításra került, így megkezdték hadilétszámra való feltöltésüket, valamint tartalék-svadronjaikat is felállították. Az Esterházy-huszárok 4 osztagja április végén indult útnak csehországi állomáshelyéről, Reichstadtból Luxemburgba, és július 31-én vonult be az arloni táborba, ahol gróf Clerfayt tábornagy hadtestébe nyert beosztást.³⁹ Az eddig Németalföldön kikülönítetten tevékenykedő 1. őrnagy osztagot szintén ide vezényelték, így egy év után újra egyesült az ekkor 2292 főt számláló ezred, amely Clerfayt hadtestén belül báró Alvinczy József tábornagy hadosztályába, azon belül pedig Boros Ádám vezérőrnagy dandárjába került.⁴⁰ Így módon tehát két felettes tábornoka is magyar volt.

A Wurmser-huszárok májusban indultak el az osztrák-sziléziai Troppau térségéből Németországba. Morvaországon és Szilézián keresztül érték el júniusban Bajorországot, majd július 12-én vonultak be a herceg Hohenlohe-Kirchberg tábornagy alá rendelt császári-királyi erők összpontosítási körletébe, a Pfalzi Választófejedelemségben fekvő Schwetzingen térségébe.⁴¹ A hadtesten belül azonban széttagoltan kerültek alkalmazásra, 6 svadron ugyanis Christian von Waldeck herceg altábornagy hadosztályába, Gottfried Schröder báró vezérőrnagy dandárjába, 2 svadron pedig Oliver Wallis gróf altábornagy hadosztályába, Kurt Heinrich Einsiedel báró vezérőrnagy dandárjába került beosztásra.⁴² A Blankenstein-huszárok ezrede és a Wurmser-huszárok 3. őrnagy osztagja ugyanakkor továbbra is Németalföldön, a szász-tescheni herceg alárendeltségében maradt, alegységként különböző csoportosításokba szétosztva.⁴³

A Rajna mentén felsorakozott szövetséges haderők július közepén kezdték meg támadó előrenyomulásukat. A braunschweigi herceg a fő erőkkel átkelt a Rajnán Koblenznel, majd Luxemburgon keresztül, július végén átlépve a francia határt, Verdun felé nyomult.⁴⁴ A jobb szárnyát Clerfayt fedezte a Luxemburgból Longwyn át Stenay-re történő vonulásával, a bal szárnyát pedig Hohenlohe a Schwetzingentől Saarlouis-n át Thionville-re való előrenyomulásával.⁴⁵

---

³⁷ HORSETZKY, Adolf von: *Kriegsgeschichtliche Übersicht der wichtigsten Feldzüge in Europa seit 1792*. Sechste, neubearbeitete Auflage. Wien, 1905. (továbbiakban: HORSETZKY) 59.

³⁸ Kriege II. 382.

³⁹ Regimentsgeschichte 3. 147-148.

⁴⁰ Kriege II. 365-366.

⁴¹ SAFÁRY-ZACHAR 70. Regimentsgeschichte 8. 303.

⁴² Kriege II. 364.

⁴³ Uo. 344-346.

⁴⁴ HORSETZKY: 60.

⁴⁵ Leitfadén 48.

A franciák lassan hátráltak és Charles François Dumouriez tábornok, aki La Fayette szövetségeseihez történt átállása után átvette a főparancsnokságot, a francia haderő nagyobbik részét (körülbelül 58.000 főt) a Grand Pré-Saint-Ménéhould vonalon egyesítette, hogy itt az Argonne-hegységen átkelő szövetségeseikkel szembeszálljanak.

A braunschweigi herceg előrenyomulása nagyon lassan zajlott, utánpótlási vonalának biztosítására ugyanis, a metodizmus szigorú szabályai szerint több erősséget körülfáralt. Verdunból egy nagyobb különítményt küldött ki Clermont-on át a Saint Ménéhouldnál gyülekező franciák arcvonala ellen, a főerővel pedig Rouart-ba nyomult, ahol egyesült Clerfayttal, kieroszakolta a kibontakozást az Argonne-hegységből La Croix aux bois-nál, ezzel megkerülve a Grand Prénél állást foglalt francia erők jobbszárnyát Valmyra vonult.⁴⁶ Dumouriez erre válaszul erőit Valmyval szemben nyugati irányba néző arcvonallal állította fel. Itt szeptember 20-án igazi döntést nem eredményező tüzérségi párbajra került sor.⁴⁷ A szövetséges erők azonban kedvezőtlen stratégiai helyzetbe kerültek, ellátási zavarokkal küszködtek, valamint járványok is pusztítottak soraikban.⁴⁸ Ezek hatására a braunschweigi herceg egyezséget kötött Dumouriez-vel a poroszoknak Koblenzbe való akadálytalan elvonulásra vonatkozóan, Clerfayt erre a császári-királyi csapatokkal a Németalföldre húzódott vissza, míg a poroszok november elején bántatlanul elérték Koblenznel a Rajnát.⁴⁹ Így végül a szövetségesek franciaországi offenzívája teljesen eredménytelenül végződött. A Habsburg Birodalom viszont egyedül maradt a franciákkal szemben, akik a megerősített, immár 85.000 fős Északi hadsereggel újabb offenzívára készültek a németalföldi tartományok ellen, ahol Albert szász-tescheni herceg, Clerfayt tábornok hadtestének bevonulását követően mintegy 50.000 emberrel készült velük felvenni a küzdelmet.

A november elején meginduló francia támadó oszlopok jobb és balszárnyát a császári-királyi erők megállították. A Dumouriez vezette főcsoport támadását Jemappes-nál kiépített állásban várták a szász-tescheni herceg vezetésével, aki a november 6-án lezajlott véres, súlyos veszteségekkel járó ütközet után visszavonulni kényszerült. Majd a főparancsnokságot is átadta Clerfaytnek. A franciák nem túl erélyes üldözéssel a Roer folyóig követték az ellenséget, majd ezt elérve beszüntették az üldözést. Az 1792. évi hadjárat tehát jelentős francia sikerekkel ért véget. Elfoglalták egész Osztrák Németalföldet, s a Rajnánál Mainzot.⁵⁰

Az 1793. év hadieseményei

1793 elején az előző évi sikerek ellenére Franciaország helyzete kedvezőtlenül alakult, XVI. Lajos január 21-i kivégzésével ugyanis majdnem egész Európát maga

---

⁴⁶ Leitfaden, 49.

⁴⁷ BÁNLAKY: 23.

⁴⁸ HAHNER: 24.

⁴⁹ BÁNLAKY: 23. A poroszok erélytelenségének oka főként a lengyel kérdés volt.

⁵⁰ Uo. 24.

ellen hangolta. A Habsburg Birodalom és Poroszország szövetségéhez immár Anglia is csatlakozott, majd az angol diplomáciának köszönhetően létrejött a Franciaország elleni első koalíció, melynek az említett három nagyhatalmon kívül Hollandia, Szardínia, Nápoly, Spanyolország és Portugália is tagja lett.

A szövetségesek mindenekelőtt az elvesztett területek visszafoglalását tűzték ki célul. Ehhez az Alsó-Rajna mentén, Köln tájékán gyülekezett seregcsoportnak Németalföldre kellett betörnie, hogy aztán ennek elfoglalása után az angol és holland seregekkel egyesülve, észak felől Franciaországba nyomuljon be, és Párizs felé vonuljon. Egy másik, a Közép-Rajna mentén felvonuló Habsburg-porosz seregnek Mainzot, egy Habsburg-szárd seregnek pedig Savoyát és Nizzát kellett visszaszereznie s végül az angoloknak a Földközi tengeri kikötőket kellett ostromzár alá fogniuk.⁵¹

A szemben álló haderők a különböző hadszíntereken a hadműveletek megkezdésekor:

Németalföldi (alsó-rajnai) hadszíntér

Szövetségesek: a) 70.000 főnyi császári-királyi haderő Józsiás szász-koburgi herceg, tábornagy vezetésével Köln előtt;⁵² b) 15.000 főnyi császári-királyi haderő Johann Peter Beaulieu báró, altábornagy parancsnoksága alatt Arlonnál; c) A Vilmos orániai herceg vezette 15.000 fős holland hadsereg és a Frigyes yorki herceg vezette 25.000-es angol segélyhad Flandriában, egyelőre még csak gyülekezőfélben.

Franciák: a) Északi hadsereg: 1.) csoportosítás 60.000 fő, Cyrus-Marie-Alexandre de Timbronne tábornok, Valence grófja és Miranda tábornok parancsnoksága alatt a Roer folyó alsó szakasza mentén; 2.) csoportosítás 30.000 fő, Dumouriez vezetésével Brüsszel tájékán.⁵³

Németországi (közép- és felső-rajnai) hadszíntér

Szövetségesek: a) 100.000 fő (60.000 porosz és 40.000 császári-királyi katona) a braunschweigi herceg vezetésével Mainz előterében;⁵⁴ b) 15.000 főnyi császári-királyi haderő Hohenlohe-Kirchberg tábornagy parancsnoksága alatt Triernél; c) 40.000 főnyi császári-királyi haderő Wurmser lovassági tábornok vezetésével Heidelberg térségében.⁵⁵

Franciák: a) Rajnai hadsereg 40.000 fővel Adam Philippe Custine gróf, tábornok parancsnoksága alatt Mainzban és Bingen-Kreuznachnál.⁵⁶ b) Mosel-hadsereg 25.000 fővel René Charles Élisabeth de Ligniville tábornok vezetésével Saarbrückennél és Zweybrückennél.

---

⁵¹ BÁNLAKY 28.

⁵² CSASZKÓCZY 16.

⁵³ BÁNLAKY 29.; HORSETZKY 64.

⁵⁴ CSASZKÓCZY 17.

⁵⁵ BÁNLAKY 32.

⁵⁶ HORSETZKY 68.

Látható, hogy az előző évi hadjárat balszerencsés kimenetele következtében, a háború fő terhét viselő Habsburg Birodalom hadvezetése újabb jelentős erőket kényszerült Németországba és Osztrák Németalföldre vezényelni. Így sor került újabb öt, addig még be nem vetett huszárezred mozgósítására és a hadműveleti területekre küldésére is.

Elsőként, még 1792. október közepén, a Sándor Lipót főherceg-huszárok kaptak parancsot, hogy Segesvár és Nagyenyed központú állomáshelyükről vonuljanak a Felső-Rajnához, Wumser tábornok csoportosításába. November 10-én indult el az első 4 svadron Erdélyből, amelyek 1793. január végén érték el Heilbronn-t. E hónapban vonult el a maradék 6 svadron is, Nagyenyeden pedig felállításra került a tartaléksvadron. A januári mustra szerint az ezred létszáma 2.234 fő volt.⁵⁷ A hadszíntérre vonulásról Vántsits János a Sándor Lipót főherceg-huszárezred strázsamestere így ír naplójában: „Januáriusnak 10^{dikén} 1793-ban újra útnak indulánk Francia háborúba, az utazásom ugyan szerencsés volt különben... Bé menvén Szt. Györgybe (Szent György havába) mindgyárt Frainburg mellett a Rénus (Rajna) vízínél, ahol egynehány napokig kinyugottuk magunkat, és onnét a Helvétiai (svájci) határra Bazel nevezetű város alá szállánk, ittentetem meg a legelső strázsa vigyázásomat 12. Emberekkel, ahol csak éjszakának idején Hiningen városba patrolirozni (járőrözni), itten kevés ideig valánk, Strászburg eleibe vivének bennünket az ottani általjárásokra a Rénuson vigyázni.”⁵⁸ Az ezred első harci feladatai tehát előbbieket szerint a rajnai átkelők őrzete és járőrszolgálat teljesítése volt.

A Barcó-huszárezred is még 1792. december elején parancsot kapott, hogy galíciai állomáshelyéről, Tarnopolból vonuljon be a németalföldi csoportosításba. December 16-án indult útnak az ezred, és ugyanezen a napon Jászberényben felállították a tartaléksvadront is. Galicián, Morvaországon, majd Ausztrián és Bajorországon átkelve április elején vonult be az ezred a szász-koburgi herceg akkor Monsnál táborozó hadseregébe, ahonnan, Rudolf von Otto lovag vezérőrnagy dandárjába beosztva, a Condé erődjét körülzáró csoportosításba vezényelték.⁵⁹

Az Erdődy- és a Császár-huszárezredek 1793. elején kaptak parancsot a hadszíntérre vonulásra, amit előbbi január 15-én kezdett meg eszéki állomáshelyéről elindulva, majd Friedaun, Innsbruckon és Kemptenen keresztül májusban érkezett be Wurmser gróf lovassági tábornok Felső-Rajnájánál gyülekező csoportosításához.⁶⁰

A Németalföldre, Józsiás szász-koburgi herceg tábornagy hadseregébe vezényelt Császár-huszárok február 10-én indultak útnak a galíciai Novoselliczában fekvő állomáshelyükről. Majd Galicián és Németországon ke-

---

⁵⁷ PIZZIGHELLI, Cajetan: *Geschichte des k.u.k. Husaren-Regimentes Friedrich Leopold Prinz von Preussen Nr. 2. 1742-1905.* Kronstadt (Brassó), 1905. 92-94.

⁵⁸ Vántsits János strázsamester naplója 1793-1801. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest. Personalia 142.d. (továbbiakban: VÁNTSITS) számozatlan 1.

⁵⁹ AMON, Gustav: *... Ritter von Treuenfest: Geschichte des kaiserl. und königl. Husaren-Regimentes Nr. 10. Friederich Wilhelm III. König von Preussen. Zum 150 jährigen Regiments Jubiläum.* Wien, 1892. 120-121.

⁶⁰ *Geschichte des k.u.k. Husaren-Regimentes Graf Nádasdy Nr. 9. 1688-1903.* Sopron-Wien, 1903. 144-145.

resztülvonulva május végén érkeztek a németalföldi hadszíntérre, a Herin helységnél állomásozó főszereg táborába, ahol Fábry Mihály vezérőrnagy dandárjába nyertek beosztást.⁶¹

A Székely határőr-huszárezred szintén az előbbi két ezreddel egyidőben, 1793 elején kapott menetparancsot a felső-rajnai hadszíntérre történő vonulásra.⁶² 1793 tavaszán indult el az ezred Sepsiszentgyörgyről 6 svadronnal és 1351 fővel (2 osztálynak ugyanis mindenkor vissza kellett maradni határvédelemre) Erdélyen, Magyarországon és Németországon át a Rajnához. Majd május 17-én vonult be a Wurmser tábornok parancsnoksága alatt álló felső-rajnai Habsburg-kötélékbe, Kippenheim és Herbetzheim állomáshelyekre. Ahol a gyalogsággal közösen a Rajnánál felállított kordon egy szakaszának védelmét látta el.⁶³

Az 1793-as esztendő során tehát összesen már 8 császári-királyi huszárezred (76 svadron) került alkalmazásra a hadművelleti területeken. Négy teljes ezred, a Császár-, az Esterházy-, a Blankenstein- és a Barcó-huszárezred valamint a Wurmser huszárok 3. őrnagyosi osztálya a németalföldi; három teljes ezred, a Sándor Lipót főherceg-, az Erdődy- és a Székely huszárezred továbbá a Wurmser huszárezred 8 svadronja pedig a németországi hadszíntéren került bevetésre.⁶⁴

A németalföldi hadszíntér hadieseményei

Az Alsó-Rajnánál összevont császári-királyi csoportosítás főparancsnoka Józsiás szász-koburgi herceg Brüsszel irányába szándékozott előnyomulni. Március 1-jén átlépte a Roer folyót, Aldenhovennél megverte a franciákat és visszafoglalta Aachent, majd felmentette az ostromlott Maastrichtet.⁶⁵ Valence tábornok erre Brüsszel felé vonult vissza, közben azonban ideérkezett Dumouriez, aki átvette a parancsnokságot és szembefordult a szász-koburgi herceg csapataival. Március 18-án Neerwindennél került sor az ütközetre, melyben elszánt küzdelem után a császár-királyi hadsereg kerekedett felül, amely ezután bevonult Brüsszelbe és március végéig megtisztította Németalföldet a franciáktól.⁶⁶ Majd ezután benyomultak Franciaországba is. Ennek során a támadó erők jobbszárnyát az időközben beérkezett angol-holland csapatok, balszárnyát pedig Beaulieu altábornagy csoportosítása képezte.⁶⁷ Körülzárták és elfoglalták Condét és Valenciennes-t, majd több más

---

⁶¹ AMON, Gustav: ... *Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. und k. Husaren-Regimentes Kaiser Nr. 1.* Wien, 1898. 106-108.

⁶² AMON, Gustav: ... *Ritter von Treuenfest: Geschichte des k. k. 11. Husaren-Regimentes Herzog Alexander v. Württemberg. 1762 bis 1850 Székler Grenz-Huszaren.* Wien, 1878. (továbbiakban: *Regimentsgeschichte* 11.) 91.

⁶³ *Regimentsgeschichte* 11. 92.

⁶⁴ A szakirodalom egy részében tévesen terjedt el az a megállapítás, mely szerint 1793-ban valamennyi császári-királyi huszárezredet hadba vetették, a Vécsey-huszárokat ugyanis ekkor még nem! PILCH Jenő. (szerk.): *A magyar katona. Vitézségünk ezer éve.* II. köt. Budapest, 1933. (továbbiakban: *Magyar katona*) 116.

⁶⁵ *Magyar katona* 116.

⁶⁶ Uo. 116. CSASZKÓCZY: 17.

⁶⁷ Uo. 18.

erősséget is miközben rendre visszaverték a franciák támadásait, akiket a Meninnél lezajlott ütközetet követően Flandriából is kiűztek. Szeptember végén átkeltek a Sambre folyón és körülvették Maubeuge várát.⁶⁸ Azonban a francia Északi hadsereg új parancsnoka, Jean-Baptiste Jourdan tábornok az október 15-én és 16-án lezajlott Wattignies melletti csatában legyőzte a szász-koburgi herceget, aki erre Maubeuge ostromával felhagyva, a Sambre mögé, Mons irányába vonult vissza.⁶⁹ Ezután az alárendelt jelentőségű küzdelmek után Józsiás herceg egységei Charleroi és Namur között téli szállásokra vonultak, Jourdan tábornok pedig az Északi hadsereggel a Lille melletti táborba vonult vissza.⁷⁰

A németországi hadszíntér történései

A hadműveletek itt március közepén indultak meg, amikor 16-án a braunschweigi herceg hadereje zömével átkelt a Rajnán, majd visszaszorította Custine tábornokot, akit a Rajnán március 31-én átkelt Wurmser még további visszavonulásra kényszerített, egészen Lauterburg és Weissenburg, az úgynevezett weissenburgi vonal mögé. A szövetséges erők harctevékenysége ezután Mainz ostromában merült ki, amely végül július 22-én kapitulált.⁷¹

A poroszok azonban ezután vonakodtak az előrenyomulást Elzászban folytatni, így Wurmser csoportosítása egyedül indított támadást október közepén a weissenburgi vonalban álló franciák ellen, akiket Strassburgig vissza is vetett, majd megkezdte Landau körülrését.⁷²

A harcokban szintén résztvevő, a Wurmser alárendeltségében Johann Friedrich Konrad von Hotze vezérőrnagy dandárjába beosztott Sándor Lipót főherceghuszárok strázsamestere, Vántsits János az eseményekről így számol be: „*19^{dik} 8bris az Elzászi Linián oly szerentséssen mentünk keresztül, meljet magunk sem reménylettünk, ebbül a Hotzé Generalis Brigádájából tsak 8 embereket vesztettünk el, sebbe is kevesen estek, és mégis legelőb voltunk a sántzokba, ahol őtt agyuit vetük el, a jobrol valo sántzokba mihelett hallották hogy reá menunk mindgyárt 10 agyúkkal 600 Emberek mint szököttek hozzánk által jöttek. a jób szarnyán armádiánknak igen keményen dolgoztak Vurmser Generalis alat mind adig valamedig a jelentések mindenfelől, mind a két részről bé mentek, hogy már mi a Linián által mentünk, 600 embere elszökött az ellenségnek, és hogy a veisenburgi utatt elakarjuk vágni; volt itt a francia lovasságnak nyargalása előnkbe, de nem tehetett semmit, mert jó helyet állottunk. Veisenburg körül otthagya minden nehéz Bagágiáját (málha), és ötven ágyúit. A bal szárnyán az a fél kezű Printz Valdek (Christian August, Waldeck hercege) a Renuson hídát vettetet Lauterburg hátamegett, s ameddig a hídát vetették körösztil mentek azok az Török vagyis Rátz (szerb) volontérek, azt az ottan álló 600ig való Francziákat elkergették...*”⁷³

---

⁶⁸ Magyar katona 117.

⁶⁹ BÁNLAKY: 32.

⁷⁰ HORSETZKY: 67.

⁷¹ Uo. 68.

⁷² CSASZKÓCZY: 19.; HORSETZKY: 68.

⁷³ Vántsits számozatlan 3.

Október végén Custine tábornok helyett Jean-Charles Pichegru vette át a Rajnai hadsereg, Louis Lazare Hoche tábornok pedig a Mosel-hadsereg parancsnokságát. Feladatuk elsődlegesen Landau felmentése volt. Hoche tábornok először a braunschweigi herceg kaiserslauterni állásai ellen vonult, de a támadás végül eredménytelen tüzérségi párbajba torkolt, ami után Hoche visszavonult, hogy immár Pichegru-vel egyesülve Wurmser ellen intézzenek támadást. Megrohanták kiterjedt állásait a weissenburgi sáncoknál, és sikerült is visszavonulásra valamint Landau ostromának feladására kényszeríteni. A császári-királyi erők december 30-án visszahúzódtak a Rajna jobb partjára, a braunschweigi herceg pedig ezt követően Mainzba vonult.

Az év során tehát a szövetségesek, bár nagy áldozatok árán, de visszanyerték az előzőleg elvesztett Németalföldet és Mainzot. A szempontunkból érdektelen mellékhadszíntereken, Savoyában és a spanyol-francia határon zajló küzdelmekben viszont egyik fél sem tudott jelentős eredményt elérni.⁷⁴ Így összességében a szövetségesek a forradalom leverésétől továbbra is nagyon távol álltak.

A huszárság harcászati alkalmazása az 1792-1793. évi hadjáratokban

Az említett küzdelmekben a huszárság alkalmazásának elsődleges területe az úgynevezett kisháborús hadviselés volt. Ez gyakorlatilag a nagy erőkkal végrehajtott döntő ütközetek, az úgynevezett nagy háború közötti, kisebb kötelékekkel végrehajtott harccselekményeket jelentette:⁷⁵ a) a biztosítás különböző formái; b) a menetbiztosítás; c) az előőrsszolgálat; d) a felderítés; e) a rajtaütés; f) a portyázás; g) a futárszolgálat, parancstovábbítás; h) a hadmozdulatok leplezése.

Az a tény, hogy a magyar huszárság különösen a kisháborúk végrehajtására volt alkalmas, elsődlegesen a sajátos, féloldalas magyarországi hadfejlődésnek köszönhető. A hódoltsági harcok, a török elleni várháborúk korában ugyanis, amikor kevés igazi nagy csatára került sor, amelyeket egyébként is főleg a reguláris császári haderők vívták meg, főként erre volt szükség. Ezen küzdelmek során viszont tökélyre fejlesztve ezt a fajta hadviselést a kisháború, a portyázóháború nagymestereivé váltak, és később a reguláris haderőbe betagolódva is megtartották ezt a szerepkört. Jóllehet alkalmazási területük az egységes lovassági kiképzésnek köszönhetően jelentősen bővült, így lehetővé vált az ütközetek során történő alkalmazásuk is, mégis, ezt a feladatkört a császári-királyi hadvezetés egyelőre inkább a csatalovasságnak tekintett nehézlovasságra bízta.

Ennek ellenére az ütközetek jelentős részében is részt vettek, és az azokban rájuk háruló feladatkört is maradéktalanul ellátták. Esetenként részt vettek a támadásokban, fő feladatkörük azonban nem ez, hanem a győztes csata után a menekülő ellenség üldözése, illetve vereség esetén a saját alakulatok visszavonulásának fedezése volt. Az ütközetek során a főszerepet ekkor már a gyalog-

---

⁷⁴ HORSETZKY 69.

⁷⁵ JENEY: *A portyázó ...* A kötetet válogatta, szerkesztette, a bevezetést és a jegyzeteket írta: ZACHAR József. Budapest, 1986. 8.

ság tömegei és a könnyűlovassággal ellentétben csatalovasságként alkalmazott nehézlovasság rohamai játszották. Az ütközetek során a felállított csatarendben a lovasság egy része a szárnyakra került, és főként ezek biztosítására, illetve az ellenséges átkaroló hadmozdulatok elhárítására szolgáltak. Emellett a tüzér-ütegek fedezetét is a lovasság alkotta. Másik részüket a harcvonalak mögött tartalékot képezve helyezték el. Ezeket főként a gyalogság rohama után vetették be, és ha lehetőség nyílt rá, átkaroló támadást hajtottak végre vagy áttörést kíséreltek meg. Bár ez inkább a nehézlovasság feladatköre volt.⁷⁶

1792-1793 folyamán a huszárezredek illetve egyes alegységeik részt vettek többek között a Jemappes-nál (Blankenstein-huszárok), Aldenhovennél (Esterházy-, Blankenstein- és Wurmser-huszárok), Neerwindennél (Blankenstein- és Esterházy-huszárok) és Famars-nál (Barcó-huszárezred) lezajlott összecsapásokban. Különösen fontos szerepet játszottak az 1793. március 18-án Neerwindennél lezajlott ütközetben, ahol a magyar kiegészítésű gyalogezredek mellett a bevetett huszárezredeknek döntő szerepük volt a győzelem kivívásában.⁷⁷ 1793 márciusában az Aldenhoven melletti győzelem után a Józsiás herceg vezette császári-királyi sereg elfoglalta Maastrichtet és Lüttichet, majd Tirlémont-on és Löwenen át már Brüsszel felé készült előrenyomulni. Dumouriez ugyanakkor Löwen környékén összpontosítva erőit a császári-királyi erők megállítására készült.⁷⁸ A döntő összecsapást bevezető elővéd-csatározások tulajdonképpen már 15-én megkezdődtek, amikor a főszereg Károly főherceg vezette elővédje már Tirlémont-t is elérte. Az elővéd kötelékében lévő Esterházy-huszárok három osztálya Dévay Pál ezredes vezetésével Hall és Guthenhofen helységek között 400 főnyi francia egységre bukkant, amelyet azonnal megrohant és Tirlémont-on túlra visszavetett, amelyet az elővéd immár teljesen birtokba vett. Másnap azonban jelentős túlerejű francia kötelék vonult fel, és visszavonulásra kényszerítette Károly főherceget. Erre a közben előrenyomuló főszereg is kénytelen volt visszahúzódni Orsmael településre. A hadmozdulatot az elővéd, és benne természetesen az Esterházy-huszárok fedezték, akik több elszánt rohammal tartották távol a franciákat a császári-királyi főszeregtől,⁷⁹ amely végül a Kis-Geete folyótól keletre fekvő magaslatokon 8 kilométer széles kiterjedésben állást foglalva készült az ütközetre.⁸⁰ A jobbszárnyat az addigi elővéd képezte Károly főherceg parancsnoksága alatt, a centrum első harcvonalát Wenzel Joseph von Colloredo gróf tábornoszernagy, második harcvonalát Benyovszky János és Ferdinand Friedrich August von Württemberg herceg altábornagyok, a balszárnyat, mely egyben a tartalékot képezte, Clerfayt tábornoszernagy vezette. A császári-királyi hadsereg létszáma mintegy 40.000 fő volt. A Dumouriez parancsnoksága alatt a

---

⁷⁶ KEDVES Gyula-HADNAGY Róbert: *A szabadságharc huszárjai*. Javított kiadás. Budapest, 1998. 251.

⁷⁷ ZACHAR (1999): 975.

⁷⁸ RÓNAI HORVÁTH Jenő: *Károly főherceg Neerwindennél. 1793. márczius 18.* Hadtörténelmi Közlemények 1889. (továbbiakban: RÓNAI) 674.

⁷⁹ Regimentsgeschichte 3. 155.

⁸⁰ RÓNAI: 674. BÁNLAKY: 29.

Nagy- és Kis-Geete folyók közt felvonuló franciák ezzel szemben 45-47.000 fővel rendelkeztek, azonban lovasságuk csak fele volt a császári-királyinak.⁸¹ A francia középhadat Chartres hercege, a későbbi Lajos Fülöp, a jobbszárnyat Valence tábornok, a balszárnyat pedig Francisco de Miranda tábornok vezette.⁸² A császári-királyi seregben két huszárezred volt. Az Esterházy-huszárok már említett három osztálya Dévay ezredes vezetésével a jobbszárny legszélső részét képezte.⁸³ A Blankenstein-huszárok egy osztálya szintén a jobbszárnyon volt, de a gyalogos egységek közé beosztva. Az ezred két másik osztálya ezzel szemben Boros Ádám vezérőrnagy dandárjában a balszárnyon helyezkedett el.⁸⁴

A döntő összecsapásra március 18-án került sor, amikor a franciák előretolt balszárnyal 8 oszlopban megindultak a Habsburg-erők állásai ellen kettős átkarolás céljával.⁸⁵ A francia balszárnyat képező, Miranda tábornok vezette hadtest hamarosan elérte Károly főherceg állásait, és 10 óra tájára már visszanyomta előőrseit, majd súlyos harcokban elfoglalta Orsmael falut is. Ezt azonban a Sztáray-gyalogezred újból visszafoglalta, erre viszont Miranda újabb csapatokat és 16 löveget vonultatott fel, így a gyalogosok minden hősiessége ellenére a falu rövid idő alatt immár másodszer cserélt gazdát.⁸⁶ Közben megkezdte támadását a francia centrum és a jobbszárny is, melyek átkelve a Kis-Geete folyón próbáltak előrenyomulni Laer és Wanghe helységek, illetve a jobbszárny Oberwinden és Neerwinden felé.⁸⁷ A császári-királyi jobbszárnyon ezalatt Károlynak szívós védekezéssel sikerült stabilizálni a helyzetet, és a további francia előrenyomulást egyelőre feltartani. A védekezésben a Sztáray-gyalogezred mellett az Esterházy-huszárok tűntek ki, akik rendre megakadályozták a franciák kibontakozását Orsmaelből. Koburg, látva azonban a jobbszárny nehéz helyzetét 11 óra körül ide vezényelte a második harcvonalban álló egységek Benyovszky alatt álló részét erősítésül. Másik részüket pedig Württemberg vezetésével Félix-Marie-Pierre Chesnon de Champmorin tábornok kikülönített hadosztálya ellen küldte, amely a császári-királyi jobbszárny hátában lévő viszszavonulási utat próbálta elzárni.⁸⁸ Benyovszky egységei még pont időben érkeztek mivel egy francia hadosztály már a császári-királyi jobbszárny oldalában lévő Dormael falut is elfoglalta, Benyovszky erre ide intézte támadását. Károly pedig Orsmael ellen indított döntő támadást, melynek kezdetén a Sztáray-gyalogosok ezredese Gruber József a szabályoktól eltérően, de csapata-

⁸¹ RÓNAI: 674.

⁸² Uo. 675.

⁸³ Regimentsgeschichte 3. 156.

⁸⁴ PIZZIGHELLI, Cajetan: *Geschichte des k.u.k. Husaren-Regimentes Wilhelm II. König von Württemberg Nr. 6. 1734-1896.* Rzeszów-Wien, 1897. (továbbiakban: Regimentsgeschichte 6.) 368.

⁸⁵ BÁNLAKY 29.

⁸⁶ Regimentsgeschichte 3. 156.

⁸⁷ LIPTAI Ervin (főszerk.): *Magyarország hadtörténete két kötetben. I. A honfoglalástól a kiegyezésig.* Szerkesztő: BORUS József. Budapest, 1984. 429. RÓNAI: 675.

⁸⁸ BÁNLAKY: 30.

ira nézve rendkívül lelkesítően magyarul, hangos „*Rajta!*” kiáltással vezényelte harcba megfogyott számú és megfáradt, de ezáltal újból feltüzelt katonáit.⁸⁹

A honfitársaik példáján felbuzdult Esterházy-huszároknál szintén felhar-
santak a trombiták támadásra hívva. Dragonyosokkal megerősítve már az első
összecsapásnál elsöpörték és szétugrasztották a francia a lovasságot, mely nagy
veszteségeket szenvedve visszavonulni kényszerült. Ezután Dévay ezredes so-
rakozót fúvatott, majd az Orsmaelből hátráló francia gyalogságot kapta oldal-
ba. Ily módon a Miranda-hadtest sorai gyakorlatilag felbomlottak, majd mene-
külésre kényszerültek.⁹⁰ A csata gyakorlatilag ezzel eldőlt, bár a balszárnyon
még folyt a harc egy ideig, de végül Boros vezérőrnagy dandárjával, a
Blankenstein-huszárokkal és a Latour-dragonyosokkal rohamot intézett a
Racour és Oberwinden települések között felálló, lényegesen erősebb gyalog-
ság ellen, amelyet sikerült visszavernie, és ennek következtében Dumouriez
elrendelte az általános visszavonulást.⁹¹

A küzdelem súlyosságát érzékelteti, hogy az Esterházy-huszárok a harc so-
rán 11 halottat és 50 lovat vesztek, 66-an megsebesültek, köztük Dévay ezre-
des is, valamint 47 ló, 3-an pedig eltűntek.⁹² A Blankenstein-huszárok vesztesé-
ge némileg kevesebb, 6 halott és 28 sebesült volt.⁹³ Áldozatuk azonban nem
volt hiábavaló. A győzelemnek köszönhetően ugyanis a császári-királyi erők
gyakorlatilag akadálytalanul vehették újra birtokba Osztrák Németalföldet.

---

⁸⁹ RÓNAI: 676.

⁹⁰ Regimentsgeschichte 3. 156.

⁹¹ RÓNAI: 678. BÁNLAKY: 30.

⁹² Regimentsgeschichte 3. 156-157.

⁹³ Regimentsgeschichte 6. 369.

